

Távjelzés a magyar királyi honvédség összekötő szolgálatában 1912-ig

A Puskás Tivadar Híradó Bajtársi Egyesület támogatását élvezve hozzákezdünk „A magyar katonai híradás története” című monográfia kidolgozásához. A honlapon is közreadott közreműködésre vonatkozó felhívásban a legfontosabb adatok megtalálhatók. A kidolgozók vállalták, hogy időről-időre nyomtatásban és elektronikus formában megjelentetnek egy-egy írást a történet egyes érdekes részéről. Ezekben az írásokban a terjedelmi korlátokat is figyelembe véve igyekszünk a cikk konkrét tárgyán túl bemutatni azokat a tágabb összefüggéseket, szempontokat is, amelyek a szakterület fejlődését befolyásolták. A híradás (korábban elterjedt megnevezése összeköttetés, összekötő szolgálat/fegyvernem) a haderőn belül sohasem képezett olyan önálló képességet, mint a tűzerő, manőver vagy a védettség. Tulajdonságainál fogva azonban jelentősen képes volt a fegyvernemek, haderőnemek képességeit befolyásolni. A képességét a vezetésen, annak hatékonyságán keresztül volt képes leginkább érvényesíteni. Mondhatjuk azt is, hogy a szakterület állapota mindenkor tükrözte az adott kor vezetési kultúráját. Lehetőségeit a rendelkezésére álló technikai eszközök határozták meg. Mindezekért a híradás fejlődéstörténetének kutatását csak a kor általános katonai, technikai fejlődése történetének részeként végezhetjük el.

Néhány mondat a távjelzés múltjáról

A hírek, üzenetek nagy távolságra való továbbításának több ezeréves története van, kezdve a tűz- és füstjelektől, a tengerészetnél és gyalogságnál használt zászlójelzésektől. Valamennyi közlési mód közös jellemzője a feladó és a címzett által ismert közös nyelv. A küldőnek és a feladónak egyaránt ismerni kell, hogy melyik jel, jelzés mit jelent. Az üzeneteket védeni is kell az illetéktelenektől. Természetesen ezek a közlési módok egyszerű, rövid üzenetek továbbítására voltak alkalmasak. A távjelzés valamennyi fajtája függ az időjárástól. Ahhoz, hogy értsük az üzenetet látnunk is kell a jelzéseket. Gyökeres változást a Morze megjelenése jelentette. Megjelent egy egységes, a rövid és hosszú jelek szabvány szerinti sorrendjéből, sorozatából álló kifejezési mód, amellyel minden betűt, számot és írásjelet le lehet írni. Az átviteli eszköz, legyen az vezeték, rádió vagy éppen távjelzés, csak időbeni, sebességi korlátokat szab. Ezeknek a korlátoknak a figyelembevételével bármilyen tartalmú és terjedelmű üzenetet lehet továbbítani. Az, hogy a rövid és hosszú jelek váltakozása –ti, tá- mit jelent, a távíráshoz számára az egész világon ismert és azonos, ezért a fontosabb üzeneteket védeni, rejtjelezni kell.

Szabadságharc, kiegyezés

A szabadságharc leverését követően a kiegyezésig magyar honvédség nem létezett, magyar katonák a császári seregben szolgáltak. A Habsburg-birodalom 1859-ben a piemontiaktól és franciáktól Solferinónál, 1866-ban a poroszoktól Königratznál vereségeket szenvedett. Mindezek együttesen kikényszerítették a kiegyezést a magyarokkal, továbbá a hadsereg korszerűsítést is. A közös császári és királyi, a magyar királyi haderő létrehozásának alapjait az 1868-ban elfogadott (1868. évi 40. a véderőről, a 41. a honvédségről, a 42. népfelkelésre vonatkozó) törvények képezték. A fegyveres erő a haditengerészetre, a közös hadseregbe (népszerű elnevezése k. und k.), az osztrák Landwehrre és tartalékára a Landsturmra, a magyar királyi honvédségre és a népfelkelésre tagozódott. Magyarországnak a közös hadseregbe évente átlagosan több mint 40.000 újoncot kellett besorozni. A honvédség csak gyalogos és lovassági csapatokból állt, tüzérsége és műszaki csapatai nem lehettek. Megalakult a Honvédelmi Minisztérium, valamint a kizárólag osztrák tisztekből álló Honvéd Főparancsnokság. A népfelkelőkhöz azok a 19-42 életév közötti hadköteles állampolgárok tartoztak, akik sem a közös sem a magyar csapatokhoz nem voltak beosztva, háború esetén azonban bármelyikbe beosztathatók voltak. A hadügyre vonatkozó legfontosabb döntéseket Bécsben (sokat közülük maga az uralkodó) hozták meg. A meghatározó a többnemzetiségű összetétel volt. Például a gyalogság alig több

mint negyede volt német anyanyelvű. Ez tette szükségessé az érintkezési nyelv szabályozását, ami vezényleti, szolgálati és az ügynevezett ezrednyelv volt, utóbbi az adott egység nemzetiségi összetételt tükrözött. A honvédség vezényleti nyelve a magyar, a szolgálati nyelve a magyar és horvát volt.¹ Ez a körülmény meghatározta az összekötő fegyvernem állományával szembeni követelményeket is. Németül és magyarul, valamint a nemzetiségek egyikének nyelvén kellett tudni írni, olvasni és beszélni. A horvátoknak lehetőleg ismerni kellett a magyar nyelvet is. Az elszenvedett vereségek következtében 1861-ben megkezdett korszerűsítés, a hadügy fejlesztése több kiegészítéssel a kiegyezést követően folytatódott. Egyebek között huzagolt csövű ágyúkat, kézi fegyvereket rendszeresítettek, korszerűsítették a képzési és a túlzottan centralizált vezetési rendszert. Megkezdtek az akkor összefoglaló néven összekötőnek (összeköttetésinek) nevezett fegyvernem fejlesztését. Az összekötő szolgálat elektromos tábori távíró, futár, tábori posta és optikai távjelző szervekből és szervezetekből állt. Jelentősen bővítették a már létező szakmai elemeket, megkezdtek a szakterület átfogó szabályozását.

A kiegyezési törvény 11. paragrafusa értelmében „**Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán minden, ami az egész hadseregnek és így mint a magyar hadseregnek is mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére, vezénylésére és belső szervezetére vonatkozik, Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.**” A közös külügy és hadügy költségeit közösen állták a felek. Ezek a döntések természetes módon határozták meg az összekötő szolgálat fejlődését is.

Optikai távjelző osztagok szervezése

A tábori optikai jelzőosztagok szervezését 1870-71-ben kezdték meg, első sorban a hegyvidéki és mocsaras területeken tervezték alkalmazásukat.² Az 1871-ben kiadott ideiglenes utasítást³ követő szervi határozvány (tervezet) egy lovas jelzőállomás létszámát 1 lovas állomásparancsnokban és 4 lovas altisztben határozta meg. Az állomásokat jelző osztagba szervezték. A három hadsereg főhadiszállás számára 18, a tizenhárom hadtest számára 78, mindösszesen 96 jelzőállomást terveztek. Állományuk 54 tiszt és 678 altiszt volt, amelyhez 711 ló is tartozott (továbbá a kor szokásainak megfelelő számú tisztszolga). A vezérkari tiszteknek 1873-ban kiadott kézikönyv szerint gyaloghadosztály szinten négy gyalog és egy lovas tábori jelzőosztagokat, lovashadosztályoknál pedig három lovas jelzőosztagot terveztek. A jelzőosztagokat akkor alkalmazták, amikor más gyors összeköttetési eszköz nem állt rendelkezésre. Az optikai távíró nagy terepakadályok és az ellenséges csapatok áthidalásakor jelentett előnyt. Természetesen hosszú parancsokat, utasításokat jelzőeszközökön nem továbbítottak. Az üzeneteket általában rejtjelezték, a kulcsok váltását, választását a jelzőtiszttől a vezérkari főnöktől kapott napi utasítás alapján végezte. Csapattesteken belül belső forgalmi kódokat használtak. Harcban a jelzőeszközöket csak a legfontosabb, az ellenségre vonatkozó közlések továbbítására használták. Az állomásra vezérkari tisztet osztottak be, mert felkészültségükönél fogva ők tudtak a látottakból (az ellenségről) releváns információt megállapítani és közleményt megfogalmazni.⁴ Bruckban 1873-ban Pokorny Viktor vezérkari százados vezetésével Wiethe –féle jelzőkészülékre alapozott használati útmutatót próbáltak és dolgoztak ki. A készüléket a tapasztalatok alapján gyártották, azokat rendszeresítették.⁵

A m.kir. honvédségnél 1873-77 között évente két hónap időtartamban szerveztek távjelző tanfolyamot mind a hét honvédkerületnél. A tanfolyamokon a tényleges állományból egy főhadnagy oktatót és egy hadnagy tanoncot jelöltek ki. A tényleges állományon felül kerületenként két távjelző állomás állományának (1-1 őrmester és szakaszvezető, 2 tizedes és 10 honvéd) oktatását írták elő.⁶

Az ország területét 1871-től hét honvédkerületre osztották, római számokkal jelölt emelkedő sorrendben Pest, Szeged, Kassa, Pozsony, Buda, Kolozsvár és Zágráb. A katonai szolgálati kötelezettség a honvédségnél húszéves korban kezdődött és harminchat éves korig tartott.

A tényleges szolgálati idő 12, majd 21 hónap volt, ami 1890-től 24 hónapra emelkedett, ennek letöltése után a katona tartalékos állományba került.⁷

Bosznia és Hercegovina megszállása

A törökök Európából való fokozatos visszavonulása miatt a nagyhatalmak 1878-ban Berlinben Boszniát és Hercegovinát az Osztrák-Magyar Monarchiának ítélték. Ez a döntés alkalmat adott az új elvek szerint átszervezett hadsereg bevetésére. A tervekkel ellentétben a bevonulás komoly ellenállásba ütközött, több mint két hónapot vett igénybe és jelentős veszteségekkel járt. A megszállásban a honvédség zászlóaljai is részt vettek. A résztvevő közös gyalogezredek kétharmada, a lovasezredek négyötöde Magyarországról származott. Az időjárási viszonyok mellett komoly problémát jelentett a hegyes terep. A döntően síkvidékről származó, speciális hegyi kiképzésben nem részesült állománynak szokatlan nehézségekkel kellett megküzdenie.⁸ A rendszeresített jelzőkészülékek a terep adta lehetőségeket jól használták ki, összességében jól vizsgáztak. A fegyverzetben, szervezésben, felszerelésben és kiképzésben mutatkozó hibák kijavítására jelentős változásokat terveztek és hajtottak végre. Egyebek mellett a vasút és vele együtt a távíró hálózat fejlesztésénél továbbiakban a katonai szempontokat is figyelembe vették.

Magyarországi távíróhálózat

Az 1880-as évek közepére a magyarországi távíróhálózat jelentősen bővült, 1887-ben 702 távíróállomás, 907 vasúti távíró állomás, több mint 18000 kilométer vonalhossz, és közel 70.000 km huzalhossz volt. A légvezetékek mellett földalatti kábeleket is fektettek. Szervezeti szempontból 1887-ben a postát és távírdát összevonták, a távírótvény (1888. évi XXXI. Törvénycikk) kiváló lehetőséget adott a további fejlesztésekhez.

Mindezek az intézkedések a vasminiszterként ismert Baross Gábor nevéhez fűződnek. Baross hatalmas munkabírájáról és szigorúságáról is híres volt, utóbbinak volt köszönhető a következő korszak kiemelkedő tudású szakember gárdájának kinevelése is.

A légvezetékek mellett földalatti kábeleket is fektettek, amelyek burkolása komoly gondot okozott. Kezdetben guttapercha volt a távíróvezetékek szigetelőanyaga. (A guttapercha valóban egy mézga, amely az „Isonandra Gutta” nevű fügefafa megsebzett törzséből folyik ki.) A távíró, majd a távbeszélő hálózat ütemes fejlesztésének komoly nemzetközi kereskedelmi okai is voltak. Az Európán, így Magyarországon is átvezető, Törökországon áthaladó hálózat célja India elérése volt, amely a Brit-birodalomnak volt komoly érdeke.⁹

A vasút és távíróezred létrehozása, az első szakmai utasítások kiadása

A távíró hálózat fejlődése lehetővé, a csapatok vezetési követelménye pedig szükségessé tette az első nagyobb szakmai szervezet, a vasút és távíró (távírda) ezred 1883-ban történő megalakítását. Ez volt a Monarchia első nagyobb távíró szervezete. Az ezred távíró lecsatlakozásokat biztosított és önálló vonalakat épített a főhadiszállás és a vezető szervek részére. A vasút és távíró ezred szervezeti határozványa megjelent a Honvédségi Közlönyben (1884. évi 35. szám) is, amelynek kivonata az alábbiakban olvasható.

21. A cs. és kir. vasút- és távirda-ezred és a vasút- és távirda- ügy háborúban.

A) Vasút- és távirda-ezred.

I.

A vasút- és távirda-ezred rendeltetése, hogy háborúban részint a vasút, részint a távirda-szolgálatot teljesítse. Rendeltetés.

Háborúban az ezred vasút-szolgálatát magában foglalja:

1. a szétrombolt vasutak helyreállítását;
2. az új vasút-vonalak hadszerű telepítésénél való közreműködést;
3. a forgalomnak megindítását és ideiglenes kezelését az elfoglalt vagy ismét helyreállított vasúton, vagy pedig újan telepített vasút-vonalokon;
4. a vasútnak szétrombolását.

Az 1. és 4. pont alatt említett munkák teljesítésére kizárólag a vasút-századok vannak hivatva. Új vasútvonalak telepítésére más erők is (csapatok, polgári munkások, építkezési vállalatok) alkalmazhatók. A vasút-századok a vasút-forgalom kezelését csak a tulajdonképeni forgalomvezetésre hivatott vasút-forgalmi osztagok (B. fejezet) megérkezéig veszik át.

Háborúban az ezred távirda-szolgálatát magában foglalja:

1. a működő hadsereg körletében esetenként megkívántató tábori távirda-összeköttetések helyreállítását és forgalom-kezelését, valamint annak idején ugyanazoknak megszakitását.

2. a tábori távirdáknak az állandó belföldi hálózattal való összekötése végett új felállandó vonalak helyreállítását és forgalom-kezelését, valamint a hadsereg hadtáp-körletében szétrombolt állandó távirda-vezetékeknek újbóli helyreállítását és forgalomba helyezését;

3. a távirda-összeköttetéseknek használhatlanokká tételét.

Az 1. pont alatt említett feladat végrehajtása a tábori távirda-osztagok kötelessége, míg a tábori távirdáknak az állandó belföldi hálózattal való összekötése rendszerint a tartalék-távirda-osztagok által végeztetik, melyek szükség esetén az állami távirda-hivatalok közgeinek hozzávonásával állíttatnak össze.

Távirda-vonalaknak használhatlanokká tétele a körülményekhez képest a tábori távirda- vagy tartalék-távirda-osztagok feladatához tartozik.

Az ezredből alakuló osztagoknak és közegeknek a rájuk eső feladatok megoldásához való beosztására és alkalmazására vonatkozó adatokat a B) és C) alatti fejezetek tartalmazzák.

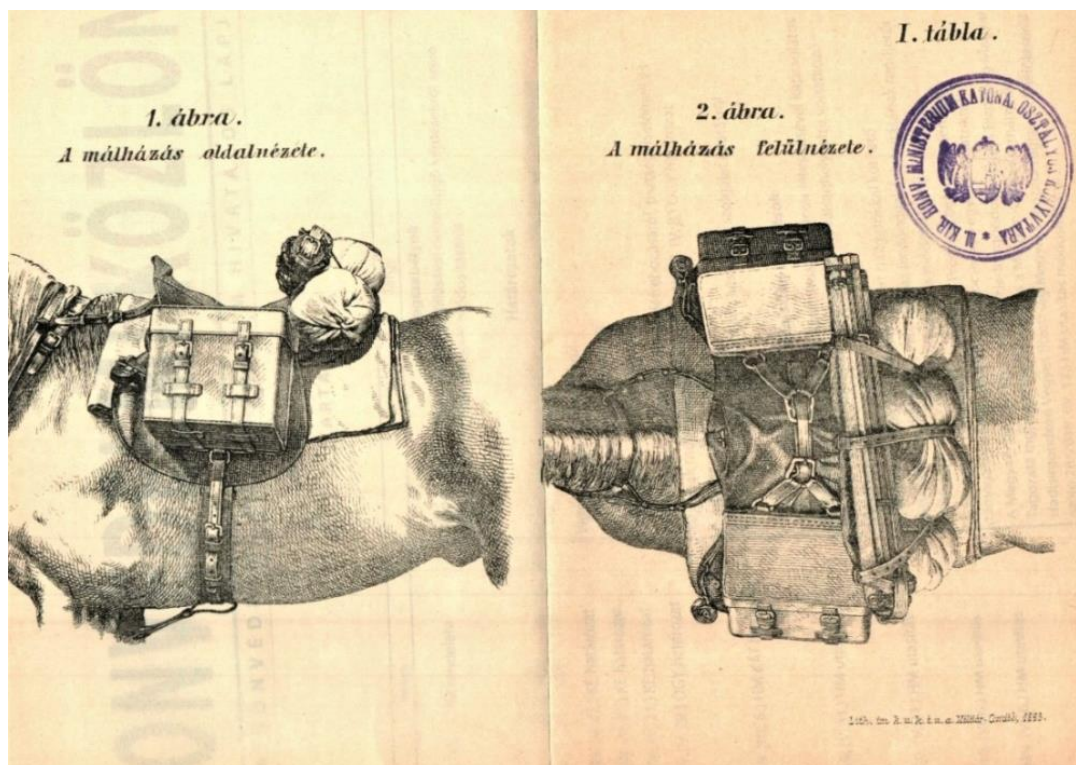
Békeben a vasút- és távirda-ezred foglalkozásának legfőbb tárgyát képezi annak a háborúra való műszaki előképzése.

Az ezred a vezető szervekből, az úgynevezett első és második vonalbeli (ez volt a korabeli hadtápvezetési pont) távíró igazgatóságokból, 42 tábori távíró, egy külön tábori és 3 hegyi távíró osztagból tevődött össze. Az ezred bázisán alakult meg és működött a távíró iskola. A távíró és távjelző szervezetek együttesen képezték az összekötő csapatokat.

Megjelentek az első szabályzatok, a lovasság számára „Utasítás a lovas távírószolgálatra”¹⁰, külön utasítás a távjelző készülék használatára. Az utasítás szerint jelzőeszköz lehet pózna, amire szalmacsutakat, zsebkendőt erősítenek, de lehet kard vagy lombos ág is. Éjjel lámpa fényének rövidebb, hosszabb ideig történő nyitásával adunk ti-tá jeleket. Az „Utasítás a lovas távíró felszereléshez tartozó távjelző készülék használatára”¹¹ című könyv már részletesen tartalmazza távjelző készülék leírását és használatának szabályait. A következő évben (1894) kiadott szervi határozványban már megjelenik a lovas távíró járőrök szervezete, amelyek az őszi fegyvergyakorlatok idején esetleg felállíthatók.¹² A lovasságnál szervezetté tették a távírárszok, távjelzők kiképzését. A huzagolt fegyverek pontosabb és nagy pontosságú tüze

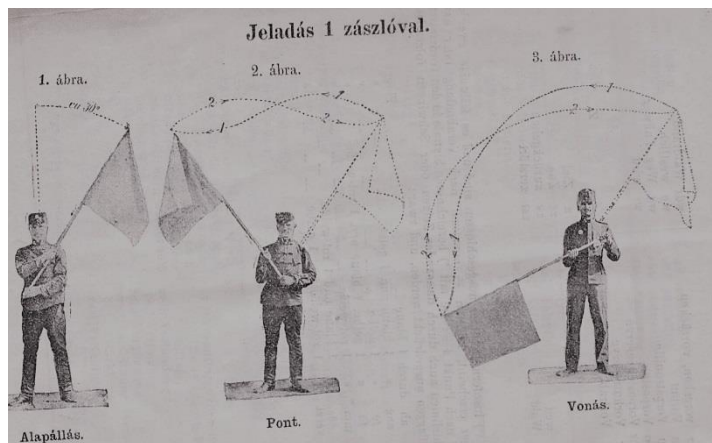
Mit írnak az utasítások?

A távjelző készülék használati utasítása¹³ szerint a készülék a közlemények gyors továbbítására szolgál ott, ahol vezeték fektetésére nincs lehetőség. Lovas felderítő járőrök és a jól látható, lehetőleg villamos összeköttetéssel is rendelkező pontok között ajánlott használata. Kiválóan előnyös használata vizes területeken, így a folyó két oldalán vonuló csapatok tartós együttműködés céljából. Az optikai távjelző morze fényjeleket (ti-tá) továbbított, percenként egy-másfél szó sebességgel, a látási viszonyoktól függően 20-25 km távolsáig. Ha az ellenség is láthatta az adást, rejtjelezni kellett a szöveget. Közbenső –átjátszó - állomás használatával a távolság növelhető, aminek gátja volt a kevés állomás. Egy állomás két készletből állt, az egyik a mozgó, a másik a jól látható helyen, a saját csapatok oldalán telepített vevő. A közlemények idejének csökkentése céljából rövidítéseket használtak, amelyeket a magyar és német nyelven a későbbi utasításokban leírtak. Az első világháború végéig az összekötő csapatok mozgatásának alapvető eszköze a ló. Volt rendszeresítve háta, hámos (kocsiba fogott), vagy málhás ló az eszközök szállítására. Normál menetben az eszközt kocsin szállították, járőr esetében pedig málhás lovon. Hegyes terepen háton vitték a készüléket. Ilyen esetekben a nap fényét erősítették fel, ezt a berendezést **heliográf**nak is nevezték. A csomagolás szabályait és a málha lovon történő elhelyezését a *mellékelt ábrák szemléltetik*, amelyek az E-27, a utasításból lettek másolva.

Békében az eszközök csak a honvédelmi miniszter engedélyével – ilyen volt a kiképzés, gyakorlás – voltak használhatók. A készülék vaspléh szekrénybe szerelt kétszer domború lencséből állt, amelyet természetes, vagy mesterséges (petróleumlámpa) fényforrással világítottak meg. Egy billentyűvel vezérelt ellenző vagy eltakarta, vagy nyitotta a lencse fénysugarát. A készülék fényforrása egy tükrön keresztül a közlemények írásához, olvasásához szükséges fényt biztosított. Tartozék volt egy tizenháromszoros nagyítást biztosító, szemhez igazítható távcső. A napfény lencsére irányítására gyűjtő lencse cső szolgált. A petróleumlámpa fényerejének (hosszabb-rövidebb kanóchossz) szabályozására szolgáló kanóchossz állítót, füstelvezető és levegőt biztosító elemeket is magában foglalt a készülék. A fényforrást állványra rögzítették, amely a készlet része volt. A készülékeket szuronyra is lehetett rögzíteni egy speciális szorító gyűrű segítségével. A távjelző készüléket sötét háttér mögé, a talajtól magasra helyezve (a talaj menti pára befolyásolja a látást), jól láthatóan kellett telepíteni. Közlemény továbbításához két távírász szükséges. Az egyik távírász távcső segítségével az ellenállomás jeleit veszi, az írnoknak diktálja, a másik a billentyűvel a közleményt adja. A vonásnak (tá) négy pont (ti) hosszúságúnak kell lenni, a pont adási ideje a látástól függően fél-egy másodperc. A betűk között két, a szavak között négy vonalhosszúságú szünetet kell tartani. Az adás kezdetén **felhívó jelet** kell adni, amelyre miután az ellenállomástól **értve válasz** érkezik, az **adónak az értve közlés** küldése után haladéktalanul meg kell kezdeni a közlemény adását. A vevő távírász a vett jeleket bediktálja az írnoknak, aki előírások szerint olvashatóan dokumentálja a vett közleményt.

A későbbi szabályzatokban már részletesebben, az addigi tapasztalatok felhasználásával fogalmazták meg a távjelzés szabályait. Távjelzésre a helyzettől függően bármely fénykibocsátó eszköz (lámpa, tűz), zászló vagy provizórikus eszköz – például rúdra kötött vászon, korong – felhasználható, a lényeg a mindenhol egységes szabályokon van. Egy zászlóval a hatótávolság 7, míg kettővel 15 km is lehet. A rendszeresített zászlórúd három összetelhető részből állt, kőrisfából készült, 210 cm hosszú volt, amelyhez szintartó pamutból készült 110x100 cm méretű rögzíthető lobogó tartozott.

vagy két járőrt alkalmaztak, vagy egyet egy távírásszal megerősítettek. Intézkedtek a küldőnc (a vett táviratot el kellett juttatni a címzetthez) és biztosító szolgálatra is. Meghatározták magyar és német nyelven használható rövidítéseket a közlés idejének csökkentése céljából. A zászlóalj rövidítése magyar nyelven z, németül bat volt. Többszínű zászlókat is használtak – piros-fehér, kék, sárga -, amelyek megfelelő sorrendben történő felmutatása külön jelentésekkel bírt.

Új véderőtörvény

A magyar parlament 1889-ben jóváhagyta az új véderőtörvényt, amely alapján megkezdődött a haderő sokoldalú technikai fejlesztése.¹⁴ Új kézfegyvereket, lövegeket – köztük hegyi tarackokat -, géppuskákat rendszeresítettek, megjelentek a távbeszélőkészülékek, korszerűsítették az optikai távjelző készülékeket, megjelenik az acetilén lámpa, majd a Zeiss jelzőkészülék, sikeres rádiós kísérleteket folytattak.

Megjelennek a haderő szervezetében a gépkocsik, motorkerékpárok és kerékpárok, valamint a léghajók. A Bécs-Budapest távbeszélő áramköröket 1890-ben, az első telefonhírmondót 1893-ban, az első kézi kapcsolású interurbán távbeszélő központot 1904-ben helyezték üzembe, több város bekapcsolásra került a nemzetközi távbeszélő forgalomba.¹⁵ A honvédség nem rendelkezett állandó, béke szervezetű összekötő alakulatokkal, a tiszteket és altiszteket 1896-tól Tulnnban, valamint 1895-től Budapesten a központi honvéd lovas iskolában (Üllő út 102) létrehozott lovas távirótanfolyamon képezték ki. A gyalogság valamennyi távirász tanfolyamot végzett tényleges tisztjét és altisztjét, a 35 napi őszi fegyvergyakorlatokra behívott tartalékos távirászokat kerületparancsnoksági szinten három hétre egységes táviró, távbeszélő és távjelző iskolára összevonták. A lovasságnál az ezredparancsnokok szerveztek azonos összevonásokat. Ezeknek az összevonásoknak a hadosztálygyakorlatok kezdetéig be kellett fejeződnie, a tanultakat a gyakorlat keretében kellett alkalmazni.¹⁶

A IV. kerületparancsnokságnál 1910 02.07.-04.20 között végrehajtott táviróiskola tapasztalatait az m.kir. honvéd főparancsnokság a 2477/1910. számú ügyiratában értékelte. A 2 tisztt, 13 altiszt (őrvezetők) és 13 honvéd részvételével folytatott képzés eredménye kielégítő, a kiképzés foka jó volt, ugyanakkor a legénységnél a kezdetben hiányzott a kézügyesség (morze billentyű kezelése nehéz munkához szokott személyeknek nem egyszerű, a szerzők megjegyzése), ezért a legénységet újra tanfolyamra kell vezényelni. A távjelző lámpa szuronytartója szűk, új készülék is szükséges, amelyet földbe tűzött póznára lehet erősíteni, valamint a zászlórudak gyengék.

Az 1911. évi őszi fegyvergyakorlason Zeiss távjelzővel felszerelt távjelző járőrök is részt vettek, tevékenységüket a következő módon értékelték.¹⁷

A lovasság fő összeköttetési módja a távjelzés és a rákapcsolás, ami áthallások miatt óvatosan kezelendő. A távjelző kapcsolatnál elegendő a hátul levő állomás helyét pontosan meghatározni és tudtul adni, az ellenség felőli oldalon levő oldalon levő maga keres megfelelő helyet. A gyalog hadosztályok távjelző osztagai kevés példát mutattak összeköttetés létesítésére a harc kezdetén, az ideig ameddig a táviró összeköttetések létesültek. A folyamatosan dolgozó személyzet ellátására – pihenés, étkezés... stb.- nem fordítottak elegendő figyelmet. Ha a távjelző eszközök előrelátható időn belül nem kerülnek alkalmazásra kocsin szállítsák azokat, a málhás lovak pihentetése céljából. Törekedni kell valamennyi összeköttetési eszköz összehangolt alkalmazására.

Felkészülés a háborúra

A Balkánon kialakult háborús helyzet, a katonai szövetségek kialakulásai szükségessé tették új véderőtörvény (30. törvénycikk) és a honvédségről szóló 31. törvénycikk kiadását, amely 1912-ben meg is történt. Emelkedett a haderő létszáma, a békelétszám 500.000, a hadilétszám 1.500.000 lett, ezen belül a honvédség 32 gyalogezreddel, 10 huszár- és 8 tüzérezreddel, 1 lovas tüzérosztállyal, valamint 32 gyalog és 4 lovas géppuskás osztaggal rendelkezett.¹⁸

(Az intenzív fejlesztések ellenére a Monarchia hadi kiadásai elmaradtak a potenciális ellenségektől, kisebb volt a bevonulók létszáma. Az azonos szervezeti elemek állománya kevesebb, a tüzérsége gyengébb volt. Az összeköttetési eszközök és szervezetek fejlesztése a meghatározó fegyvernemeket követte időben és kiadásokban is. A honvédség fejlesztései a túlzott bürokrácia okán is a közös és az osztrák haderő fejlesztéseit követték.)

Elfogadják „A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről” hozott 1912. évi LXIII: törvénycikket. A tc. 8.& alapján a kormány ellenőrzése alá veheti a postaforgalmat, a távirót és távbeszélőt.¹⁹

Megalakul az első közös táviróezred 1912-ben, amelynek szervezetében már vannak rádióosztagok is. A honvédségnél lovas táviró iskola, valamint gyalogos táviró tanfolyamok, a tüzérség megalakulásával tüzérségi táviró tanfolyamok képezik a tiszti, altiszti és legénységi

állományt. A honvéd távíróiskola 1913. január 3-án kezdődően és az őszi fegyvergyakorlatok kezdetéig tartó tiszti, gyalog és lovas távíró tanfolyamot indított a kerületek állománya részére. A legénységi tanfolyamra vezényelt altiszteknek teljesen kifogástalannak kellett lenni, írni és olvasni jól kellett tudni, látásuk és hallásuk rendben volt, a magyaron kívül az ország más nyelvén is beszéltek, a zágrábi kerületből érkezők a horváton kívül lehetőleg a magyart is beszéltek.²⁰ Az iskola a lovas távírárszok részére oktatta a távjelzést, például a Mangen féle (kőolaj-lámpás) eszközt részletesen tanították. A távjelző szervezetek létrehozása, a távjelzés oktatása a honvéd összekötő szolgálat szerves része volt. Ugyanakkor a honvédség nem rendelkezett távíró béke (keret) szervezetekkel, azokat mozgósítás és az őszi fegyvergyakorlások idején alakították meg. A béke szervezetek és bennük az állomány hiánya hátráltatta a szolgálat egészének fejlődését. A háborúra való felkészülést megelőző időszakban ezek a hiányosságok nyilvánvalóvá váltak, ezért is intézkedés történt a távíróügy átszervezésére, amelyet a távíróiskola javaslatára és annak bázisán terveztek megvalósítani.²¹ A távíróiskola m.kir. központi távíró iskola néven önálló szervezetté vált (végleges önállóságát 1916 végére érte el), a m.kir. központi fegyvertár – amely az összeköttetési eszközök beszerzését és javítását végezte – távíró alosztállyal bővült. A honvédség távíró, távbeszélő és távjelző szervezeteinek jelentős bővítését tervezték. De ez már egy másik történet, a leírtak folytatása.

Összefoglalva

A tárgyalt időszak a távjelzés új korszakát indította el, amelyben az összeköttetések egyik meghatározó elemévé vált, különösen a lovasságnál. Rádiók még nem, vagy csekély számban voltak rendszeresítve, így a vezetéképítéssel körülményesen vagy egyáltalán nem áthidalható terepeken, mozgásban a távjelzés vált az egyedüli és meghatározó összeköttetéssé. Eszközei viszonylag egyszerűek voltak, a távírársz (morze) képzést kivéve a felkészítés nem igényelt hosszú időt, maga az összeköttetés létrehozása sem volt túlságosan bonyolult. Hátránya a korlátozott átviteli tartalom, a közlés lassúsága, az időjárástól való függése, a nagy személy és ló szükséglete volt. Egy összeköttetéshez 6-8 fő és 8-10 ló kellett, a futárokat és biztosítókat nem is számítva. Az alacsony közlési ütem azonban lehetővé tette a gyengébb távírárszok alkalmazását is.

Megjegyzés: „Az archívum kincsei” címmel jelen írással egy időben távjelzési témájú, korabeli képeket mutatunk be.

Dr. Ternyák István nyá. ezds.

Dr. Horváth László Ferenc, Mikita János nyá. mk. altbgy., Sáfár József

Mellékletek:

1. számú: Kogutowicz Lajos főhadnagy, A „Zeiss féle optikai távjelző készülék” leírása és kezelése, Magyar Katonai Közlöny 1914.
4. számú: Jeladás két zászlóval

A jeladás egy, illetve két zászlóval ábrák az „Optikai távjelző szolgálat” kiadványból lettek másolva, 2-ik tervezet, Budapest Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1907.

Jegyzetek:

¹ Magyarország hadtörténete, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

² Magyarország hadtörténete, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

³ Provisorische Instruction für den Unterricht und die Verwendung der Feld-Signal-Abtheilungen des k. k. Heeres. Wien 1871.

⁴ Handbuch für Offiziere des Generalstabes. Wien, 1873.

⁵ Militär-Zeitung. Nr. 82., 31. Jahrgang. Wien, Samstag den 12. October 1878. Unsere Feld-Signal-Abtheilungen.

⁶ Államköltségvetés a magyar korona országai részére az 1873. (1874., 1875., 1876., 1877.) évre. Honvédelmi ministerium/Honvéd-iskolák költségeinek kimutatása.

⁷ Magyarország hadtörténete, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

⁸ Érdekes módon ez a magyar honvédség történetében többször megismétlődött, a két világháborúban, a VSZ idején is terveztek hegyes terepen végrehajtandó műveleteket, speciális fegyverzet, logisztika, kiképzés és híradás hiányában.

⁹ Magyar Elektronika szakfolyóirat. 2014. április 3. Sáfár József: A magyarországi távíróhálózatok története az első világháborúig. Sáfár József: Az első magyar távírókábel története. Távíró-történeti füzetek No. 2. Budapest 2018. Sáfár József: A Párkány-Esztergom közötti távíróvezeték története. Távíró-történeti füzetek. 2017.

¹⁰ E-27,a Utasítás a lovas távíró szolgálatra a m.kir. honvédségnél.

Budapest, Magyar Királyi Államnyomda, 1893.

¹¹ E-27,b Utasítás a lovas távíró felszereléshez tartozó optikai távjelző készülék használatára, Budapest 1893.

¹² Honvédségi Közlöny 1894. 01. 24, 3. szám, Szervi határozványok a m.kir. lovasság számára.

¹³ Magyarország hadtörténete, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

¹⁴ Magyarország hadtörténete, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

¹⁵ Magyar Elektronika szakfolyóirat. 2014. április 3. Sáfár József: A magyarországi távíróhálózatok története az első világháborúig. Sáfár József: Az első magyar távírókábel története. Távíró-történeti füzetek No. 2. Budapest 2018. Sáfár József: A Párkány-Esztergom közötti távíróvezeték története. Távíró-történeti füzetek. 2017.

¹⁶ 4934/el. 1910 számhoz. Általános határozványok az 1910. évi fegyvergyakorlatokra.

¹⁷ Honvédelmi miniszter 12464 szám/el. 911. szám, megjegyzések a távíró alakulások 1911. évi őszi gyakorlásáról, 1912.03.12.

¹⁸ Magyarország hadtörténete, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

¹⁹ Galántai József: Magyarország az Első Világháborúban 1914-1918, Akadémia Kiadó, Budapest, 1974.

²⁰ Honvédelmi miniszter 14978 szám/el. 1. 1912. számú irat.

²¹ Honvédelmi miniszter 7780/el. 1.1914. számú intézkedése a honvéd távíróügy átszervezésére.